(۴)

آڪيرو ڦٽي ويو ......

ٻانهون ڳوڏن جي چوڌاري ويڙهي، صندليءَ تي سرير کي لوڏيندي، رڪما اُداس نگاهه ڪٽي دريءَ کان ٻاهر ڏسڻ لڳي ۽ آهستي چيائين، ”شانتي، مان اصل ڏاڍي ڪيچلي آهيان، ڪيس تنگ نه ڪريان ها ته جيڪر چو چوي ها ته امتحان جو وقت مان هاسٽل ۾ رهندس. گهر ۾ اصل ڪو نه پڙهي سگهندس. پوءِ ته مان اڃا بڙودي ۾ ئي رهي پيئي هجان ها، جڏهين ٻابي ۾ ڪيس نوڪري ملي ها تڏهن مان هتي اچان ها.“

شانتيءَ جو ڪن رڪما جي ڳالهين ڏانهن هو پر هٿن سان ڦلڪو تئي تي اُٿلائي رهي هئي. اوچتو رڪما ڪيس ٻانهن کان ڌونڌاري چيو، ”جڏهين هو ڪامرس جو امتحان ڏيئي هتي ايندو، تڏهين ڪيڏي نه رونق لڳندي. شانتي! سچ ٻڌاءِ ڏاڍي رونق لڳندي نه؟“

شانتيءَ تئي تان ڦلڪو لاهي سڪيءَ جي منهن ۾ نهاري، پنهنجين اکين جا ڇپڙ سوڙها ڪري پيار مان چيو، ”پڳلي!“ ۽ ٻئي کلڻ لڳيون.

شيام اچي چيو، ”شڪر آهي جو شانتيءَ کي دل گهري پاڙيسرڻ ملي آهي. ڪلو تہ وينيون.“

شانتيءَ عجب مان پڇيو، ”توهين ڪڏهين آيا ؟“

”اهو بہ ڪو سوال آهي، هينئر ئي آيو آهيان.“ ائين چئي شيام ڪپڙا مٽائڻ لڳو تہ رڪمڻيءَ منهن سجائي پڻ پڻ ۾ چيو، ”دادا تہ کهڙو آهي. هاڻي مان پاڙيسرڻ آهيان.“ ۽ اَڪري اَڪري پنهنجي روم جي دروازي جو پردو هٽائي هلي ويئي.

شيام ڪپڙا مٽائي پڙهڻ ويهي رهيو. پنهي ڪمرن ۾ چپچپات لڳي ويئي. رڳو بلبن جي تيز روشنيءَ ۾ گهر جي سجائي وڏيڪ پئي بکي. ٿورن منٽن ۾ ماني سڀ تيار ٿي ويئي. شانتي اچي کٽ تي ويهي رهي. ڌيمي آواز ۾ پڇيائين، ”روٽي پايان ؟“

نہ، ويهہ منٽ ترس مان هيءَ اخبار پڙهي وٺان.“

شانتي چپ ڪري ويهي رهي. پر ڪيچلي رڪمڻي الائي ڪيڏي مهل پير پير ۾ ڪري شيام جي ڪرسيءَ پٺيان اچي بيني. چپ چاپ ۾ هٿ ميز ڏي ڪري، ٽيبل لئمپ جو بٽڻ بند ڪري ڇڏيائين ۽ هٿ پٺيان ڪري بيهي رهي. شيام چيو، ”وري هاڻي اهي حرڪتون شروع ڪيون اٿيئي، ڪتي جو پڇ پل ڪٽي ٻاهن مهنا نر ۾ ......“ ۽ بتي ٻاري ڇڏيائين.

”سنيالي تہ ڳالهايو. مون ڪانہ بتي وسائي آهي. پٺيان ڏسو تہ ڪير بيني آهي !!“

شيام پٺي ورائي چيو، ”اڙي تون آهين رڪما !“

رڪما ٻيهر ٻتي وسائي چيو، ”اُتو پهرين هلي روئي ڪانه. شانتيءَ کي ڪانه ٻڪ لڳي هوندي ؟“

شيام هان چئي، چئيوان ٻار جيان اچي ڪاٺ وينو. ٽيئي چڱا مزي سان ڪائي اُٿيا.

ٻئي ڏينهن صبوح جو شيام آفيس ڏانهن روانو ٿي ويو. ان ڪانپوءِ رڪمڻي اچا نند مان اٿي ۽ اٿندي شرط اچي شانتيءَ کان پڇيائين، ”شيام دادا هليو ويو. مونکي اٿاريائين ڇو ڪين ؟“ ان تان ٻه ٿورو سڪين جو رسڻ پرچڻ هليو. ڏينهن سڄو ٻه رسندي پرچندي گذرين، پر اچا شام ٿي ڪين ٿي جو شيام اچي پهتو.

شانتيءَ چيو، ”اڄ هيترو سويل ڪيئن آيا. ٺيڪ ته آهيو ؟“

”اوهه ! جي سويل اڄ ته ٻه چڱي، نه اڄ ته ٻه چڱي. هان وٺ هي ڪارا ڪارا جمون.“

شانتيءَ اڌ ڪان گهڻا جمون رڪمڻيءَ کي ڏيئي ڇڏيا. ٻلي پتيءَ کي ڏيئي فقط هڪ جمون پاڻ لاءِ رکيائين.

رڪما چيو، ”ڇو سيڪو پنهنجو حصو ڪائي، مان هيترا جمون نه ڪائيندس.“

”اڙي شانتيءَ کي نٿا وڻن، تڏهين نٿي ڪائي. نه ته چوندي آهي روز ڪوئي فروٽ ولي ايندو ڪر. جڏهين آٽيان تڏهين وٺيس ئي ڪونه.“ شيام چيو.

”او دادا، چڱي ڳالهه ياد آئي. شانتيءَ مون کي اڄ هڪ ڪرتو ڪلي ڏنو. اهو پنهنجي هٿن سان سبيو اٿم. پائي ٿي ڏيکاريانو.“ ڪن ۾ ئي هيءَ نچڻي وڏن ٻوٽن واري پينٽ جو

ڪرتو پائي آئي. ٻچيءَ ۾ بوڇڻ وانگر رئو لڪائي چيائين،
''..... شانتي جيڪر هڪڙو درزڪو ڪلاس ڪولي تہ سڄي
پاڙي جو پلو ڦِي پوي. ڏاڍا هوشيار آهيو. شانتي ڳولي ڳولي
ورتي آٽو.''

دادا کي پنهنجي ۽ زال جي ساراهہ تي ذرا شرم اچي
ويو. چيائين، ''ڪيئن چئجي تنهنجي سڀڻ ۾ ئي ڪرامت
هجي.''

رڪما ڳاڙهي ٿي ويئي. ''توهين رڳو ائين چوندا
وجو ....''

ڪاڏي تي بہ اهائي ڪل خوشي هلندي رهي، پر ڪاڏي
کان پوءِ شيام پنهنجي الماڙيءَ تان ڪتاب ٿي ڪنيو، تہ مٿن
لٽ چڙهيل ڏسي، ڪڙو منهن ڪري چيائين، ''شانتي ! سڄو
ڏينهن گهر ۾ ويٺي الاجي ڇا ڪندي آهين ؟ گهٽي لٽ
چڙهي ويئي آهي ڪتابن تي !'' شانتي سهم ڪاڏل ٻار جيان
منهن سڄائي اچي رئي جي پلئہ سان ئي ڪتاب ڇنڊڻ لڳي.
شيام ڦڏو ڏيئي چيس، ''هاڻي هل هتان.'' شانتي ڳُوري دل
سان وڃي ڪٽ تي ويٺي. رڪما الاجي ڪٿان اچي پرگهٽ
ٿي. هٿ پنيان ڪري، ڪوڙي ڏمڪيءَ سان چيائين، ڪتاب
توهان پڙهو ۽ صفا ڪري شانتي ؟ پاڻ تہ ائين اصل نہ ڪندو
آهي.''

شيام کلي ويلو - ''لڇمڻ کي پاڻ تي چريو ڪري ڇڏيو
اٿيئي نہ ! مان هجان تہ اها ٽوٽپائي ڪڍي ڇڏيانءِ.''
''هن کان پوءِ ڏسجو مان اول ٽوت ٿيان ڇو ٿي ؟ مان
وڃي ٿي .... 'Intelligent woman's guide' ڪتاب پڙهان.''

”چڻ ڏاڊي ڪا Intelligent آهين.“ شيام ڪل ڏبائي
چيو.
وڏيڪ ڳالهہ ٻولهہ کي بند ڪرڻ لاءِ شانتيءَ چيو، ”هاڻي
پڙهڻ ٻہ ڏسوس. هوءَ تہ جواب ڏيڻ بند ئي ڪانہ ڪندي.“
پنهنجي ڪمري ۾ ٻتي ٻاري رڪما سچ پچ ئي ڪتاب پڙهڻ
ويهي رهي.
شانتي ٿورو اُداس هئي، اها ڳالهہ شيام کان ڳجهي
ڪانہ هئي، سو اچي خوب ڪتڪائي ڪرڻ ويٺس. تمام
جهيڻي آواز ۾ چيائين، ”سچ پچ ڪرتا ڪلڻ سنا ٿا اچن
ئي. رڪما جي بدن تي ڪهڙو نہ ڦهڪيل هو ڪرتو.“
شانتي چپ. اکيون ڇت ۾ اٽڪائي ڪجهہ سوچڻ لڳي.
سندس اکين اڳيان رڪما جو سڊول سرير اچي بيٺو ۽ ان سان
گڏ هڪ خيال کيس ڪوئي جيان چڪ پائي ويو، ”شايد
منهنجو سرير اهڙو ڪونهي تڏهين تہ ..... تڏهين تہ “ بس
وڏيڪ هوءَ سوچي ڪين سگهي.
شيام وري بہ ڪتڪتائي ڪئي پر زال کي سوچ ويچار
کان آجو ڪري ڪين سگهيو.
صبح ساڻ رڪما سوئيٽي در جو پردو هٽائي واڪو
واڪاڻ ڪندي اندر هلي آئي - ”واهہ، شانتيءَ چانهہ بہ تيار
ڪري ورتي آهي. توهين اجا ٿا اُٿو.“ شيام اکيون کوليون.
رڪما سندس ويجهو اچي چيو، ”ٻاهر ڏسو تہ ڪيڏا بادل مڙي
آيا آهن.“ شيام جلدئي اُٿي وينو. بادل ڪين ڏٺائين، ڇڻ
ٻالڪ کو چاٻيءَ تي هلندڙ رانديڪو ڏنو هو. خوشيءَ ۾
ڦولجي ڇيائين، ”اڄ جهڙ تي هلنداسين شانتي ؟“

شانتي ڪلليءَ ۾ چانهه وجهندي فقط ”ها“ ڪئي. مگر رڪما دروازي وٽ بهي نچي نچي چئي رهئي هئي، ”ضرور هلنداسين، ضرور هلنداسين. دادا توهين کهڙا سنا آهيو. هو پاڻ تہ چوندو آهي چري آهين جو بادل ڏسي گهر ۾ ڪنيو چيچ وجهين ! مان وچي تي سنيران، شانتي جلدي تيار ٿيءُ.“

شانتي نهر سان چيو، ”توهين پلي وڃو، مونکي اڄ ٻاهر نڪرڻ تي دل ئي نٿي ٿئي.“

شيام چيو، ”اها بہ عجيب ڳالهہ آهي. ڪن کي واڳڻ وائي ڪن کي بصر بادي. هن کي بادل نچائين، هن کي بادل غمگين ڪن. چڱو تڏهين مان وري آفيس کان چو گسايان ؟“

”اڳي ڪڏهين گسايو آٿو جو اڄ ٿا گسايو ؟“ شانتي جي آواز ۾ نوڪ کان وڏيڪ گهايل ٿيل پکيءَ جي پڪار هئي. شيام يڪدم سندس ويجهو پيل صندليءَ تي ويهي چيو، ”چو ٺيڪ تہ آهين نہ ؟“

”منهنجي ٺيڪ نہ ٺيڪ هجڻ سان توهانجو مطلب ؟“

”وري ڏس مهڻا ٿي ڏين نہ. تون ٺيڪ نہ هوندي آهين تہ منهنجو بدن پيو ڏکندو آهي.“

”بدن ڏکندو آهي ڪين ڪتابن پڙهڻ جو وڏيڪ چانس ملندو آهي ؟ اڄ هيءَ نئين پيار واري هام هڻڻ ڪٿان سکيا آهيو ؟“

”وچ تون تہ پيئي ڏکيا ڏوراپا ڏي.“

جهڙو تي وچڻ مهمل ٿي ويو پر شانتيءَ جي من ۾ جا

هلچل متي، سان بند ڪين ٿي.

شيام آفيس هليو ويو. رڪما سبڻ جي ڪلاس ڏي هلي ويئي. شانتي اشانت چت سان سوچيندي رهي، ”جا رهه چهه، ڪل خوشي چاهيندي، مون ڪيترا سال گذاريا هئا، اها اڄ گهر اندر پهڻ لڳي آهي ته منهنجو من جهڙو اڏ جو پٽر ٿي بينو آهي ! آخر مونسان هيءَ ڪهڙي ويڌن ٿي آهي !!“ وچي پاڙي جا هڪ به گهر گهمي آئي. ٿورو من هلڪو ٿيس ته گهر جو ڪم لاهي ناول پڙهڻ ويهي رهي.

رڪما منجهند جو شالا مان موٽي ته شانتيءَ خوب ڳالهيون ڪيون. پر جانئين شيام آفيس مان موٽيو تانئين شانتيءَ جو منهن رونق چڏي ويو. هن دل ۾ جهاتي پائي انجو ڪارڻ ڳوليو ۽ بي رونق اندڪار جي هيٺان هڪ سوال لڪيو پيو هو، ’اڳي به ڪڏهين شيام ايترو سويل گهر ۾ موٽيو هو ؟ هاڻي ته روز ٿو سويل اچي. ها، شاديءَ کان پوءِ جا ڪجهه ڏهاڙا برابر سويلئي ايندو هو، مگر پڻ سالن کان ڪڏهين به مون ڪيس ايترو سويل ايندو ڪين ڏٺو آهي.“ دل چيو، ”سني ڳالهه ڪڏهين به ٿئي ته سني آهي.“ مگر نه، هينئر ڪيس شيام جو آفيس کان سويل اچڻ سچ پچ ئي نه ٿي وڻيس. سڄو مهنو گذري ويو. گهر جي ڪل خوشي موڳي ڪين پيئي. مگر شانتيءَ جي دل ايترو سسي ويئي، جو ڪير ڪين چوندو هو ته هوءَ سچ پچ جيئري هئي يا مئل.

اهڙيءَ جهڙيءَ ڳالهه تي به شانتيءَ جي اکين مان ٿاهه ٿاهه آنسو برسي پوندا هئا. مگر شيام ڪيس پاڪر پائي، ڪنهن نه ڪنهن طرح مان ڪرائي پوءِ ئي آفيس ڏي روانو ٿيندو

هو. شانتي تنهائيءَ ۾ ويٺي سوچيندي هئي، اڳي تہ ٿي ٿي ڏينهن هنڙين ڪسيس ڳالهين تان پيٺي روئيندي هيس پر پتي هن طرح قرب سان ڪين اچي پرڇائيندو هو. من چوندو هو، سٺي ڳالهہ ڪڏهن بہ ڪوئي سکي تہ چڱو آهي، پر دل اندر ئي اندر سسي چوندي هئي، اڏارو قرب ڪنهنکي ٿو ڪپي. ليڪن جيئن جيئن شانتي شيام کان پاڻ ڪوئيهندي ٿي ويئي تيئن تيئن شيام جون حرڪتون وڌنديون ٿي ويئيون.

هڪ ڏينهن شام جو لڇمڻ بہ امتحان ڏيئي اچي پهتو. رڪما سڄي گهر ۾ ٻهہ ٻهہ لائي ڏني. لڇمڻ جي اچڻ سان گهر ۾ خوشيءَ جي نئين لهر لڳي ويئي. لڇمڻ ۽ رڪما سڄو وقت پاڻ ۾ پيا مسخري ۽ ٺهہ ٺهہ ڪندا هئا. شانتيءَ کي هلڪو بخار اچڻ لڳو هو ان ڪري هوءَ اڪثر موکي ٿي کٽ تي پيئي هوندي هئي. منجهند جو رڪما شالا ۾ هلي ويندي هئي تہ لڇمڻ ڪوئي ناول يا آکاٽي کڻي اچي بيمار شانتيءَ جي کٽ وٽ ڪرسي وجهي وهندو هو. شام جو شيام نوڪري تان موٽندو هو تہ اهو بہ کل ٺهڪڙي ۾ شامل ٿي ويندو هو. پر وچ وچ ۾ جڻ ڪيس ڪا وسريل ڳالهہ اچي ياد پوندي هئي تہ اُٿي شانتيءَ جي نرڙ کي هٿ لائي ڏسي ايندو هو. يا تہ وري لڇمڻ ۽ رڪما کي گهلي اچي شانتيءَ جي کٽ وٽ وهاريندو هو. شانتي هنن جي صحبت ۾ اَچانڪ پاڻ کي ٻٽي سال وڏي سمجهڻ لڳندي هئي. ڪڏهين بہ چنچلتا سان ٺهڪ ڏيئي کلي نہ سگهندي هئي. شيام کيس ڪتڪتايون ڪندو هو، يا ٻي ڪا مستي ڪندو هوس تہ شانتي کيس هٿ سان منع ڪندي هئي ۽ بس. ڪوئي مڇائڻ تي مهلجي تہ

مچلائيندڙ کي مزو ٻه اچي. ان هوندي ٻه گهر ۾ جو ڪل ٺهڪڙي جو وايو منڊل هو، سو شيام جا هٿ ٻه رڪندا ئي ڪين هئا. ليڪن شانتي وري وري ڪين هٽائي ڇڏيندي هئي. پر ساڳيءَ وقت من ئي من ۾ پاڻ کي ڦٽڪاريندي هئي- ''گهيلي ڪيڏو چاهيندي هئينءَ تہ تنهنجي گهر ۾ ٻہ رهہ ڇهہ ٻچا هجن، تنهنجي پتيءَ جو هرهڪ انگ چنچلتا سان جهومندو هجي، پر اڄ ان چنچلتا کي هٿن سان ڏڪي ٿي ڇڏين!''

ليڪن دل اندر ڪوئي پيڙيل جيوُ رڙي چوندو هو، ''هيءُ سڀ ڪجهہ مان ڇو ڪين ڪري سگهيس. اُڏاري ورتل چيز جو ڀلا دل جي ڏڙڪن سان ڪهڙو ميل!'' ۽ سندس اکين جي ڪنڊن وٽان جل ڌارائون وهي وهي وهاڻو پسائي ڇڏينديون هيون.

پهرئين ڀيري جڏهين لڇمڻ شانتيءَ کي اڪيلو روئندو ڏٺو، تڏهين پنهنجو ڪم ڇڏي ڏاڍي پاٻوهہ مان اچي چيائينس، ''ڀلا تون ڪوئي قصو ڪهاڻي ڇو نٿي ويهي پڙهين؛ هن طرح اڪيلي ويٺي گهرندينءَ تہ پاڻ وڏيڪ بيمار پئجي ويندينءَ.''

''مان ڳران ڪٿي ٿي.'' شانتي چوڻ کي چئي ويئي پر جڻ درياهہ جو بند ڀڄي ويئي. الائجي ڪٿان جو روڏن اچي سندس اکين مان وهي چلڪيو. وهاڻي ۾ منهن لڪائي ايڏا تہ سڏڪا ڀرڻ لڳي جو سڄي کٽ ئي پئي ڏڏي. لڇمڻ جي اکين ۾ آنسون ڀرجي آيا. هن ڪيڏا ڀيرا ڪوشش ڪئي تہ شانتيءَ کي ٻانهن کان ڏونڌاري ڀڃي تہ آخر ڳالهہ ڪهڙي

آهي، مگر ائين ڪري ئي نہ سگهيو. سندس هٿ اڳيان وڌي بہ شانتيءَ جي ٻانهن تائين پهچي نہ سگهيا. هو هڏ ٻڏ ۾ شانتيءَ ڪي جهندو ڏسي رهيو هو، جو اچانڪ سندس اکين جا آنسو شانتي جي ڳچيءَ جي پٺئين حصي تي اچي پيا ۽ شانتي ڇرڪ ڀري اٿي ويٺي.

”مان هاڻي ڪڏهين ڪين روئنديس لڇمڻ.“ ۽ شانتي پنهنجا ڳوڙها اُگهي وهاڻي کي ٽيڪ ڏيئي ويٺي رهي. چيائين، ”هاڻي تہ ڪوئي قصو ڪهاڻي پڙهي ئي نٿي سگهيان. دل اهڙي نٽي پيئي آهي جو هر ڳالهہ تي اکين ۾ آنسو ڀرجيو اچن. دل دکي ڏيو پوي.“

”جيسيائين ڪا نوڪري مليم تيسيتائين توکي ڪجهہ نہ ڪجهہ پڙهي ٻڌائيندو ڪندس.“ ان ڏينهن کان پوءِ پورو هفتو لڇمڻ کيس پڙهي ٻڌائيندو هو. ۽ ڪنهن پيار جي قصي کي پڙهندي شانتيءَ جي اکين مان آنسو وهندا هئا تہ بہ دل کي ڪين ڇيريندا هئس. هاڻ هوءَ ڏيري ڏيري گهر جو هاڄ ڪم ڪرڻ لڳي هئي. کيس هڪ ٻي وندر بہ ملي هئي جا بہ سندس بيماري گهٽجڻ جو هڪ ڪارڻ هئي. وندر بہ عجيب هئي، ديگرو پيئي پڇندي تہ رڪما رسي اچي سندس کٽ تي سڏڪا ڀرڻ وهندي ۽ لڇمڻ اچي شانتيءَ کي چوندو، ”ڏس ياڻي ڳالهہ کهڙي خسيس آهي، روئي ٿي. رڪما سڏڪا بند ڪري ٽپ ڏيئي اُٿي ڪڙي ٿيندي ۽ شانتيءَ کي چلهہ وٽان اُتاري هٿ کان ڇڪي اچي کٽ تي هٽنديس ۽ چونديس، ”ڀرين منهنجي ڳالهہ ٻڌ. ڇوي تو ..... “

”نہ شانتي، مان ائين چوان ٿي ڪين تو ...“

”پر ٻڌڻ جو ڪين ٿو ڏينس.“

”مان ٻڌايانس ٿو. چڱو تون ٻڌائيس.“

”نہ ٻلا، تون ٻڌائيس. مان نٿي ٻڌايان ....“

هن ردل بدل تي شانتي ڪڪ ڪين ٿيندي هئي، پاڻ هڪڙو ٺهڪ نڪري ويندو هوس ۽ اهو ٺهڪ سندس دل اندر جي غم جا ڦٽ هئا، تن لاءِ ملم جو ڪم ڪندو هو. باقي ٻنهي کي اڪثر اهڙو فيصلو ٻڌائيندي هئي، جو ٻئي پاڻ ۾ ٺهي ويندا هئا. پر هيڙي رد بدل وقت هوءَ اڪثر ڪري رڪما جي ٻوٽ تي هٿ ڏيئي کيس پنهنجي گود ۾ کيرائي، لڇمڻ کي چوندي هئي، ”هاڻي ٻڌاءِ ڇا تي جهيڙو ڪيو اٿو.“ ۽ پڇاڙيءَ ۾ رڪما کي ئي ڏوهي ٺهرائي چوندي هئي، ”زالن کي ٻلا اهڙي خودي ٺهي ٿي ڇا ؟ ٻلا تون ئي هيٺ. ٿيننءَ تہ ڇاهي. جيڪو مڙيو سو جڙيو.“

”ها، جيڪو مڙيو سو جڙيو.“ رڪما کلي وهندي هئي. پر هڪ ڏينهن شانتي سنان ڪري ديئي پير پنهنجي ڪمري ۾ هلي ويئي يا شايد لڇمڻ ۽ رڪما پنهنجي ”تون ڇا“ ”تون ڇا“ ۾ اهڙا مشغول هئا، جو شانتيءَ تي نظر ئي ڪين پين. پر شانتيءَ اهو ڪو ٻڌو جو سندس ٻڌڻ لاءِ ڪين چيو ويو هو.

لڇمڻ چئي رهيو هو، ”ڏس، شانتي بہ تہ آهي، ڪڏهين تو وانگر ننڍين ننڍين چيزن لاءِ ڦٽڪي تي اول ؟ سندس چال ئي ٿميل آهي.“

”ها هميشہ مونکي جو هيٺ ڪندي آهي، سو توهين ٻلا کيس چڱو ڪيئن نہ سمجهندا. راهہ گناه ڪنهن کي چڱو ڪنهنکي مدو ٺهرائيندي وتندي تہ پوءِ کيس نقصان ئي

ڪهڙو آهي؟“

شانتي ڪيتريّ دير سن ۾ ويٺي رهي. پردي جي ٻئي پاسي ٻہ سناٽو هو. منجهند تائين سڄي گهر ۾ ڪنهن ڪين ڳالهايو. رڪما چپ چاپ روٽي تيار ڪري ورتي. لڇمڻ ويٺي مورتون ڏليون. رڪما ٿالهي پائي چلائيءَ تي رکي آهستي چيو، ”اچي کائو.“

لڇمڻ پريان ئي جواب ڏنو، ”مون کي بک ڪانهي.“

رڪما تيزيءَ مان اٿي وڃي ساڙهي پاتي ۽ شالا جي ڳوٺڙي کٽي وڃڻ لڳي تہ شانتيءَ اچي چيو، ”رڪما تو ڇا رڌو آهي، مونکي تہ پنهنجي ڀاڄي وٽي ئي نٿي ... پر هي ڇا، ٿالهي پيئي هتي ٺري ۽ لڇمڻ تون اڃا ويٺو مورتون ڏسين ! اٿي رڪما شالا ۾ هلي ويندي پوءِ ڪائيندين ڇا ؟“

لڇمڻ ڪڙو منهن ڪري اٿيو. شانتيءَ رڪما کي آچار ڪڍي اچڻ لاءِ چيو ۽ پنهنجي روٽي کٽي اچي چلائيءَ تي ويٺي.

شانتيءَ لڇمڻ کي چيو، ”ڀاڳن وارو آهين جو رڪما جهڙي ڇوڪري ملي اٿئي. ڇا تہ سندس ٽيچر ساراهون ڪيون آهن. چي، ”ہن مهنن ۾ ايترو سبڻ سکي آهي جو ايتري وقت ۾ سکيل ٻيءَ ڪنهن ڇوڪريءَ کي ڪين ايندو هوندو ......“

رڪما ماٽي سان چيو، ”بس بس. هاڻي ايڏي ساراهہ ڪندي مونکي هٺيلو نہ ڪري ڇڏين.“ شانتيءَ سندس ڳلي ۾ ٻانهن وجهي ڪاڏي پڪڙي چيو، ”منهنجي رکوءَ جهڙي نهٺي نماڻي ڪا ڳولي ليندي. رڪما جي اکين مان جهر جهر

آنسو وهڻ لڳا ۽ شانتيءَ جو پلؤ ڪٽي ان سان ڳوڙها اگهڻ لڳي.
ڇمڻ چيو، ”هاٺي ڪاڻ به. نرڙ ۾ نل ته ڪين رکيو اٿيئي جو جنهن تنهن ڳالهه تي ڳوڙها وهيو اچنئي.“ رکما ڇمڻ ڏي ڏوراپي ڀريل نگاهه سان ڏسي چيو، ”هاٺي ته مان اصل ڪين ڪائيندس.“ ۽ اٿڻ لڳي ته شانتيءَ پڪڙي ڪڻ وهاريس. ڪنهن طرح گراهي ڪائي، رکما شالا ۾ هلي ويئي.
ڇمڻ پاٺي پي، جونن هٿن سان ئي چلائيءَ تي سوچ ۾ ويٺو رهيو.
شانتيءَ پڇيو، ”چا پيو سوچين ؟“
ڇمڻ پنهنجي ئي پور ۾ ڌرتيءَ طرف ڏسندي چيو، ”پلا هن چوڪريءَ سان ڪيئن پڄجي. سمجهي ٿي پاڻ توکان سني آهي.“
شانتيءِ جي انتر آتما منجهه ڪوئي چيخڻ لڳو، ”سچ ٿي چوي، سچ ٿي چوي. منهنجي شيام کي به ته مونکان سني ٿي لڳي.“ پر ظاهري کلي چيائين، ”چو توکي ان ۾ ڪو مين ميک ٿو نظر اچي ؟“
ڇمڻ پلٽي ماري چيو، ”چئه سائين چا ۾ توکان سني آهي.“
شانتي کي ڇمڻ جي هن حجت تي من پرجي آيو. چيائين، ”اسين پنهنجي ويجهن انسانن جون چڱايون بلڪل گهٽ ٿا ڏسي سگهون. اڄ کان وٺي تون رکما جي ڏنگاين ۾ چڱايون ڏسڻ جي ڪوشش ڪر ته ڏس هوءَ ڪيڏي رسيلي نار آهي.“ چوندي چوندي سندس اکين ۾ پاٺي تري آيو ۽ پردو مٿي ڪري پنهنجو ڪٽ تي وڃي ڪري. سندس اندر ڪوئي

لوچ لڳائي ويٺو - ”ڪاش ڪاش، منهنجو شيام به مونکي ڏسي سگهي. فقط ڪن لاءِ فقط ڪن لاءِ بس. نه سڄي زندگيءَ لاءِ. چو ته اهي پل، جن ۾ هن مونکي نئين نويلي ڪنوار جي روپ ۾ ڏٺو هو، جڏهين منهنجي سينڌ وار، ادا هلڻ سڀ ڪجهه ڪيس وڻندو هو، سي ته مان پلي ڪين آهيان. پوءِ به هڪ اڻ ٻجهي پياس نڪت ويني آهي. ليڪن هينئر ته پياس به ڪانهي. شيام ٿي منهنجو نه رهيو آهي ته پياس ڪنهن لاءِ.“ شانتي ائين محسوس ڪيو، چڻ ”شيام ٿي منهنجو نه رهيو آهي.“ اهي اکر تکو زهر ٿاهي سندس ساري جسم ۾ ڦهلائي رهيا آهن ۽ سرير جو انگ انگ سور ۾ ڪڙهي رهيو آهي. شيام گهر ۾ آيو ته لڇمڻ ۽ رڪما سئنيما تي ويا هئا. شانتي کٽ تي پيئي پيئي ڳوڙها ڳاري رهي هئي. شيام ذرا خفي ٿي ويو.

”جڏهين ڏس تڏهين سست ٿي پيئي آهين. الاجي ڪيئن ٿي اهڙي زندگي وڻيئي. رڪما به آهي، ڪڏهين ڪيس ائين ڳرندو ڏٺو اٿيئي.“

جنهن زهر ڪان شانتيءَ جو سرير ڏکي رکيو هو، اهو زهر هاڻ شانتي جي رڳن ۾ ڪشجي بيٺو. غصي ۾ چيائين، ”رڪما چو ڳرندي، جنهن کي ٻن ڄڻن جو پيار ملندو سان چو ڳرندي.“

”هن کي ٻن ڄڻن جو پيار آهي، تون بڪايل ٿي رهجي ويئي آهين، ائين نه. پوسو پريم اٿيئي دماغ ۾ ٻوسو.“

”پوسو پريل هجي ها ته وڏيڪ سلي ڳالهه ٿئي ها. ڪجهه سمجهان ٿي نه ها. من به دکي ڪانه ٿئي ها.“

شيام اوچتو ڪڙيءَ تي ڦري پڇيو، ”ڇا ڇيو تو ؟“

”ڪجهہ ڪين ڇيم.“ شانتيءَ هينئين چپ ڪي چڪ پائي ڇيو. شيام کلهن کان جهلي ڏرا ڏونڌاري ڇيس، ”هنڪي ٻن جڻن جو پيار مليو آهي، مطلب ڇا ؟“

”مطلب ڏوڙ“ چئي شانتي پاڻ ڇڏائي وڃي اونڌي ٿي کٽ تي پئجي رهي.

پر شيام جي اڳيان هڪ عجيب پردو کلي پيو ۽ پردي کلڻ سان جيڪا حقيقت کيس نظر آئي اها ايتري تہ ڀيانڪ هئي جو هو زمين تي هڪ هنڌ نظر ڄمائي ڏسندو رهيو .... ڏسندو ئي رهيو.

رات جو لڇمڻ ۽ رکما سئنيما تان دير سان موٽيا تہ شانتيءَ سندن لاءِ ٺاهيل کاڌو وڃي کين ڏنو. کاڌو رکندي شانتيءَ کي لڇمڻ ڏاڍو بر ٿيل پئي نظر آيو. شانتيءَ من جي مونجهہ کي لڪائي ڇيو، ”ڇو پڪچر خراب هئي ڇا ؟“

لڇمڻ ڪارن ۾ ڇيو، ”پڪچر ڪير ڏسڻ بہ ڏئي نہ ؟ وٺي روئندي تہ هال ۾ ڪيئن ويهي سگهبو.“

شانتيءَ رکما طرف نهاريو تہ ڏٺائين هوءَ منهن سجائي پنهنجي چوٽيءَ ۾ تڪڙو تڪڙو ور پيئي وجهي ۽ شايد اکر چوڻ تي دکندڙ جبل وانگر ڦاٽي پوي. شانتي پنهنجن ئي سورن ۾ سڙي پيئي هئي، سو هنن جو بکيڙو ٻڌڻ لاءِ دل ئي کين ٿيس ۽ چپ چاپ پنهنجي ڪمري ڏي موٽڻ لڳي. پنيان ٻڌائين رکما لڇمڻ کي چئي رهي هئي، ”توهانجي فرياد جو داد ٿيو ؟ ڪوئي دکي ٿي روئي تہ بہ توهان کي برو ٿو لڳي.“

لڇمڻ چيو، ”روءِ تہ پيئي سڄي عمر روءِ، مان تہ ٿڪو پيو آهيان؛ وچي روٽي بہ موٽائي ڏيئي اچيس.“

شانتي تکڙو تکڙو پنهنجي ڪمري ۾ هلي ويئي ۽ اڳي وانگر وچي کٽ تي پئجي رهي. ننڍي ڪمرن ۾ ماٽ ماٽ لڳي پيئي هئي ۽ ايڏي تہ ڏکي ماٽ شروع ٿي ويئي هئي جو صبح جا روزانا ڪم ڪاريون بہ ان ڪي ضروري سوال جواب کان وڌيڪ نوڙي ڪين سگهيا. دڪيل ڪالي ڇيان سڀ ڇٽان اندر ئي اندر ڇرڪي رهيا هئا.

لڇمڻ هڪ ڏينهن، ٻہ ڏينهن صبر ڪيو. پر گهرجي رونق موٽي ڪين سگهي. ٽئين ڏينهن لڇمڻ جڏهين هٽ تا آڏي ۽ ٻہ مزور ولي آيو تڏهين شيام نوڪريءَ تي وڃي چڪو هو. جڏهن رڪما ۽ لڇمڻ جو سامان کڄي رهيو هو تڏهن شانتي پنيري ٿي، دريءَ وٽ بيٺي رئي جي ڪنڊ کي ڏندن سان چني رهي هئي.

ڪيتري دير ڪانپوءِ جڏهن مڙي، رڪما واري ڪمري ۾ نظر ڪيائين تڏهين ڪمري جي وچتي پنن جي ٽڪرين ٽڪرين ڪانسواءِ ڪجهہ ڪين هو. هوءِ ڪيتري دير چائنٽ تي ويهي رهي. سندس اکين مان جل ڏارائون وهنديون رهيون.

منهن اونداهي جو جڏهن شيام ٿڪو ٽٽو گهر موٽيو تڏهين وچواري دروازي تان پردو لٿل هو. هو سمجهي ويو تہ آکيڙو ٽٽي چڪو هو ....

(نئين دنيا ١٩٥٧)